

Libris .RO

Respect pentru oameni și cărți

JOSÉ
SARAMAGO

Evanghelia după
Isus Cristos

Libris

Respect pentru o idee și cărți

RO

JOSÉ

SARAMAGO

Evanghelia după Isus Cristos

Traducere de Mioara Caragea

POLIROM
2012

„Fiindcă mulți s-au apucat să alcătuiască o istorisire amănunțită despre lucrurile care s-au petrecut printre noi, după cum ni le-au încredințat cei ce le-au văzut cu ochii lor de la început, și au ajuns slujitori ai Cuvîntului, am găsit și eu cu cale, preacinstite Teofil, după ce am făcut cercetări cu de-amănuntul asupra tuturor acestor lucruri de la obîrșia lor, să ți le scriu în șir unele după altele, ca să poți cunoaște astfel temeinicia învățăturilor pe care le-ai primit prin viu grai.“

LUCA, 1, 1-4

„*Quod scripsi, scripsi.*“

PILAT

Soarele se ivește într-unul dintre colțurile superioare ale dreptunghiului, cel care se află la stînga privitorului, reprezentînd, astrul rege, un cap de om din care țîșnesc raze de lumină ascuțită și flăcări sinuoase, precum o roză a vînturilor indecisă încotro ar trebui să arate, iar acest cap are o față care plînge, crispată de o durere fără leac, scoțînd pe gura larg deschisă un strigăt pe care nu-l vom putea auzi, căci nici unul dintre aceste lucruri nu este real, ce se înfățișează ochilor este hîrtie și vopsea, nimic mai mult. Dedesubtul soarelui vedem un bărbat gol, legat de un trunchi de arbore, cu șalele încinse de o pînză care-i acoperă părțile pe care le numim rușinoase, iar tălpile lui stau pe ce a mai rămas dintr-o creangă laterală tăiată, deși, pentru mai multă siguranță, ca să nu alunece de pe acel suport natural, două piroane le susțin, înfipite adînc în carne. După expresia chipului, care arată o inspirată suferință, și după direcția privirii, îndreptată în sus, trebuie să fie Tîlharul cel Bun. Părul cîrlionțat este un alt indiciu care nu înșală, știindu-se că așa îl poartă îngerii și arhanghelii, iar criminalul pocăit, după toate aparențele, este deja pe cale să se strămute în lumea creaturilor cerești. Nu va fi cu putință să verificăm dacă acest trunchi încă mai este copac, adaptat numai, prin mutilare selectivă, la rolul de instrument de supliciu, dar continuînd totuși să se hrănească din sol prin rădăcini, căci toată partea lui inferioară este ascunsă de un bărbat cu barbă lungă, în veșminte largi, bogat împodobite, care, deși își ridică privirea, nu se uită la cer. Această postură solemnă, această tristă față, nu pot fi decît ale lui Iosif din Arimateea, căci Simon din Cirene, fără îndoială o altă ipoteză

posibilă, judecînd după corvoada pe care a fost silit s-o facă, ajutîndu-l pe condamnat să-și poarte crucea, conform protocoalelor acestor execuții, s-a dus la treburile sale, mult mai preocupat de consecințele întîrzierii pentru afacerea pe care o stabilise decît de ucigătoarele chinuri ale nefericitului ce-avea să fie răstignit. Or, Iosif din Arimateea este omul acela înstărit și bun la suflet care a oferit cu dragă inimă un mormînt care-i aparținea pentru ca în el să se așeze corpul principal, dar generozitatea nu-i va fi de mare folos în ceasul sanctificărilor, nici barem în acela al beatificărilor, căci nu are, împrejurul capului, decît turbanul cu care iese pe stradă în fiecare zi, spre deosebire de femeia pe care o vedem aici, în plan apropiat, cu părul despletit peste spinarea curbată și îndoită, dar încununată de gloria supremă a unei aureole, în cazul ei migălită precum o broderie lucrată în casă. Fără îndoială, femeia se numește Maria, căci dinainte știam că toate femeile ce se vor aduna aici poartă acest nume, numai una dintre ele, numindu-se în plus Magdalena, se distinge onomastic de celelalte, or, orice observator, dacă are cît de cît cunoștință de datele elementare ale vieții, va jura, de la prima privire, că numita Magdalena este aceasta, pentru că numai o persoană ca ea, cu un trecut destrăbălat, ar fi îndrăznit să se înfățișeze, în ceasul tragic, cu un decolteu atît de răscoit, și cu un corsaj atît de strîns, încît îi ridică și îi reliefează rotunjimea sînilor, motiv pentru care, inevitabil, atrage și captează privirea avidă a bărbaților în trecere, cu mare prejudiciu pentru sufletele lor, atrase astfel spre pierzanie de trupul infam. Este, totuși, plină de o îndurerată tristețe expresia chipului ei, iar abandonul trupului nu exprimă decît suferința unui suflet, desigur ascuns de carnea ispititoare, dar căreia se cuvine să-i dăm atenție, vorbim de suflet, bineînțeles, femeia ar putea fi complet dezbrăcată, dacă astfel ar fi vrut să fie înfățișată, însă

noi tot trebuie să-i arătăm respect și cinstitie. Maria Magdalena, dacă într-adevăr de ea este vorba, ține, și parc-ar vrea să sărute, într-un gest de compasiune ce nu poate fi tradus în cuvinte, mîna altei femei, aceasta într-adevăr prăbușită la pămînt, ca și cum forțele ar fi părăsit-o sau ar fi fost rănită de moarte. Numele ei este tot Maria, al doilea în ordinea prezentării, dar, fără îndoială, cea dintîi ca importanță, dacă înseamnă ceva locul central pe care-l ocupă în regiunea inferioară a compoziției. Cu excepția chipului înlăcrămat și a mîinilor fără vlagă, nimic nu se poate zări din restul trupului, acoperit de cutele multiple ale mantiei și tunicii, legată peste mijloc cu o cingătoare a cărei asprime e ușor de ghicit. Este mai vîrstnică decît prima Marie, iar aceasta e, probabil, o bună explicație, deși nu singura, pentru desenul mai complex al aureolei sale, cel puțin așa s-ar considera autorizat să gîndească cel care, nedispunînd de informații precise despre precedentele, nivelurile și ierarhiile în vigoare în această lume, ar fi obligat să formuleze o opinie. Totuși, luînd în considerație gradul de difuzare, prin artele majore și minore, a acestei iconografii, numai un locuitor de pe altă planetă, presupunînd că acolo nu s-a jucat niciodată, repetată sau poate chiar în premieră, această dramă, numai o astfel de ființă, în fond de neînchipuit, ar ignora că nefericita femeie este văduva unui tîmplar numit Iosif și mama multor fii și fiice, deși doar unul dintre ei, din porunca destinului sau a celui care-l guvernează, a ajuns să prospere, modest în timpul vieții, mult mai mult după moarte. Înclinată spre stînga, Maria, mama lui Isus, omul la care am făcut adineauri aluzie, își sprijină antebrațul pe coapsa altei femei, și ea îngenunchează, și ea numită Maria, și poate, de fapt, deși nu-i putem vedea, nici bănui decolteul, adevărata Magdalenă. Precum prima din această treime de femei, ea își arată lungul păr despletit, revărsat pe spate, dar

pletele ei par bălaie, dacă n-o fi fost o simplă întâmplare deosebirea de linie, mai subțire în acest caz și lăsînd spații goale între șuvițe, lucru care l-a ajutat evident pe gravor să lumineze tonul general al capului reprezentat. Prin asemenea considerații nu vrem să afirmăm că Maria Magdalena ar fi fost, într-adevăr, bălaie, ne conformăm numai curentului majoritar de opinie care se încapăținează să vadă în blonde, atît în cele naturale cît și în cele vopsite, cele mai eficace instrumente de păcat și pierzanie. Fiind Maria Magdalena, așa cum știm cu toții, o femeie atît de păcătoasă, pierdută ca nimeni alta, este de așteptat să fie în plus și blondă pentru a nu dezminți convingerile, pe drept sau nedrept dobîndite, a unei jumătăți din specia umană. Totuși, nu pentru că această a treia Marie pare, prin comparație cu prima, mai deschisă la chip și la plete, insinuăm noi și propunem, împotriva zdrobitoarelor mărturii ale unui decolteu adînc și ale unui piept ce se dezvăluie, c-ar fi ea Magdalena. Altă dovadă, de astă dată foarte grăitoare, întărește și afirmă identificarea, și anume că pomenita femeie, deși sprijinind-o ușor, cu o mîină distrată, pe istovita mamă a lui Isus, își ridică, într-adevăr, privirea spre înălțimi, iar această privire, care este de autentică și înflăcărată iubire, se înalță cu o asemenea forță, încît pare a trage după sine întreg trupul, toată ființa de carne, precum o radioasă aureolă în stare să facă să pălească nimbul ce-i înconjoară fruntea, împrejmuidu-i gîndurile și emoțiile. Numai o femeie care a iubit atît de mult cît ne imaginăm că a iubit Maria Magdalena ar putea avea o asemenea privire, drept care, în sfîrșit, s-a adeverit că ea nu poate fi decît aceasta și numai aceasta, și nimeni altcineva, excluzînd-o așadar pe cea care îi stă alături, a patra Marie, în picioare, cu mîinile pe jumătate ridicate, într-o pioasă demonstrație de evlavie, dar cu o privire vagă, făcînd companie, în această parte a gravurii, unui bărbat tînăr,

ieșit de curînd din adolescență, care cu grație căutată își îndoiaie piciorul stîng, așa, din genunchi, în vreme ce mîna dreaptă, cu palma deschisă, arată, cu o atitudine afectată și teatrală, spre grupul de femei căruia i-a fost dat să reprezinte, pe sol, acțiunea dramatică. Acest personaj, așa de tinerel, cu părul buclat și buzele tremurătoare, este Ioan. Precum Iosif din Arimateea, și el acoperă cu trupul trunchiul copacului care, sus, în loc de cuibare, ridică în văzduh un al doilea bărbat gol, legat și bătut în cuie ca și primul, însă acesta are părul drept, își lasă capul în jos pentru a privi, dacă mai poate, pămîntul, iar chipul lui, slab și tras, inspiră milă, spre deosebire de țilharul din partea opusă, care, chiar în acest moment final, de suferință agonică, încă mai are suficientă obrăznicie pentru a ne arăta un chip pe care, fără greutate, ni-l imaginăm rubicond, îi mergea bine pe vremea cînd fura, deși acum culoarea i s-a stins. Slab, cu părul neted, cu capul aplecat spre pămîntul ce-l va înghiți, de două ori condamnat, la moarte și la infern, acest hoit miserabil nu poate fi decît Țilharul cel Rău, de fapt, un bărbat foarte cinstit, căruia conștiința nu i-a îngăduit să se prefacă a crede, sub acoperămîntul legilor divine și umane, că o clipă de căință e de ajuns pentru a răscumpăra o viață întreagă de răutăți sau un simplu ceas de slăbiciune. Deasupra lui, jeluindu-se și țipînd ca și soarele care îi stă în față, vedem luna cu chip de femeie, cu un incongruent cercel împodobindu-i urechea, licență pe care nici un artist sau poet nu și-a permis-o înainte și e îndoielnic că și-o va permite după aceea, în ciuda exemplului. Acest soare și această lună iluminează pămîntul în mod egal, însă lumina ambiantă este circulară, fără umbre, de aceea putem vedea atît de limpede tot ce se află la orizont, în fundal, turnuri și ziduri, un pod mobil deasupra unui șanț unde lucește apa, niște metereze gotice, și, în spate, pe culmea ultimei coline,

aripile încremenite ale unei mori. Ceva mai aproape, grație iluziei perspectivei, patru cavaleri cu coif, lance și armură își cabrează bidiviii în figuri de înaltă școală, dînd însă de înțeles c-au ajuns la finalul spectacolului, salută, cum s-ar spune, un public invizibil. Aceași impresie de sfîrșit de petrecere este sugerată de soldatul de infanterie care schițează un pas de retragere, ducînd în mîna stîngă ceea ce, de la această distanță, pare o pînză care atîrnă, dar care prea bine ar putea fi o mantie sau o tunică, în timp ce alți doi militari dau semne de nervozitate și de ciudă, dacă este posibil, de atît de departe, să descifrăm un sentiment pe minusculele chipuri, precum acela al unui ins care a jucat și a pierdut. Deasupra acestor banalități, ținînd de miliție și oraș fortificat, plutesc patru îngeri, doi se văd în întregime, plîng și protestează și se jeluiesc, cu excepția unuia, cu profilul grav, care așteaptă, absorbit, să curgă într-o cupă, pînă la ultima picătură, șuvoiul de sînge care țîșnește din partea dreaptă a pieptului Răstignitului. În acest loc, numit Golgota, mulți sînt cei care au avut acest destin fatal și mulți alții îl vor mai avea, însă bărbatul gol, cu mîinile și picioarele pironite pe cruce, fiul lui Iosif și al Mariei, pe nume Isus, este singurul căruia viitorul îi va conferi onoarea majusculei inițiale, ceilalți vor rămîne întotdeauna doar niște răstigniți minori. El este, în sfîrșit, cel pe care îl privesc Iosif din Arimateea și Maria Magdalena, cel care face să plîngă soarele și luna, cel care adineauri l-a lăudat pe Tîlharul cel Bun și l-a disprețuit pe cel Rău, neînțelegînd că nu e nici o deosebire între unul și celălalt, sau, dacă există vreo deosebire, ea nu se află aici, căci Binele și Răul nu există în sine, fiecare este numai absența celuilalt. Are deasupra capului, strălucind cu mii de raze, mai multe decît soarele și luna la un loc, o inscripție, scrisă cu litere romane, care îl proclamă Regele Iudeilor, și, încingîndu-i fruntea, o dureroasă coroană de spini, așa cum poartă,

și n-o știi, chiar și când trupul nu le sîngerează, oamenii cărora nu le e îngăduit să fie regi în propria ființă. Isus nu are parte de un reazem pentru picioare, așa cum au tîlharii, întreaga povară a trupului ar atîrna, suspendată de mîinile pironite în cuiele înfipite în lemn, dacă în el nu s-ar afla încă un strop de viață, atîta cît să-i țină încordați genunchii țepeni, viață care însă repede se va sfîrși, continuînd sîngele să curgă din rana de la piept, așa cum am mai spus. Între cele două pene care țin crucea în picioare, introduse ca și ea într-o neagră crăpătură din sol, o rană a pămîntului la fel de nevindecat precum orice mormînt omenesc, se află un craniu, și, de asemenea, o tibie și un omoplat, însă craniul ne interesează, pentru că asta înseamnă Golgota, craniu, un cuvînt nu pare a spune același lucru ca și celălalt, dar am observa deosebirea dacă în loc de a scrie craniu și Golgota am scrie golgotă și Craniu. Nu se știe cine a așezat aceste oseminte și în ce scop va fi făcut-o, dacă este doar un ironic și macabru avertisment pentru nefericiții executați asupra stării lor viitoare, înainte de a deveni țărînă, praf și nimic. Unii însă afirmă că acesta ar fi craniul lui Adam, urcat din negura profundă a straturilor geologice arhaice, iar acum, fiindcă la ele nu se poate întoarce, condamnat pe veci să i se aștearnă în fața ochilor pămîntul, unicul său paradis posibil, pentru totdeauna pierdut. În spate, pe aceeași cîmpie unde cavalerii își execută ultima voltijă, un om se îndepărtează, aruncîndu-ne o privire peste umăr. În mîna stîngă duce o găleată și o trestie în mîna dreaptă. La capătul trestiei există probabil un burete, de aici e greu de deslușit, iar găleata, mai c-am pune pariu, conține apă amestecată cu oțet. Acest om, într-o zi, iar apoi pentru veșnicie, va fi victima unei calomnii, că, din răutate sau batjocură, i-a dat lui Isus oțet, cînd a cerut apă, deși adevărul este că i-a dat să bea din amestecul pe care-l duce, oțet cu apă, băutură

răcoritoare excelentă pentru a stinge setea, așa cum, pe vremea aceea, se știa și se practica. Pleacă, nu stă pînă la sfîrșit, a făcut ce-a putut pentru a alina cumplita sete a celor trei condamnați, și n-a făcut nici o deosebire între Isus și tîlhari, din simplul motiv că toate acestea sînt lucruri ale pămîntului, care vor rămîine pe pămînt, și din ele se va face singura istorie posibilă.